TARBIYA JARAYONIDA PSIXOLOGIK XIZMAT VA PEDAGOGIK HAMKORLIKNING SAMARADORLIGI

Ibodullayeva Dildora Elmurod qizi

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti talabasi

E-mail: irodapanjiyeva72@gmail.com

Telefon raqam: +998 95 322 69 79

Annotatsiya. Mazkur maqolada tarbiya jarayonida psixologik xizmat va pedagogik hamkorlikning ahamiyati hamda samaradorligi tahlil qilinadi. Ta’lim muassasalarida o‘quvchilarni har tomonlama rivojlantirishda psixolog va pedagoglar o‘rtasidagi hamkorlik muhim o‘rin tutishi asoslab berilgan. Psixologik xizmatning asosiy yo‘nalishlari — diagnostika, profilaktika, korreksiya va maslahat berish faoliyatlari orqali o‘quvchilarning individual xususiyatlarini aniqlash va ularni qo‘llab-quvvatlash imkoniyatlari yoritilgan. Maqolada pedagogik hamkorlikning samarali tashkil etilishi natijasida o‘quvchilarning ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va o‘qishga bo‘lgan motivatsiyasi oshishi ko‘rsatib o‘tiladi. Shuningdek, ta’lim jarayonida psixologik xizmatni takomillashtirish va pedagoglar bilan o‘zaro hamkorlikni kuchaytirish bo‘yicha tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari tarbiya jarayonida kompleks yondashuvning muhimligini tasdiqlaydi.

Kalit so‘zlar: **Tarbiya jarayoni, psixologik xizmat, pedagogik hamkorlik, o‘quvchi shaxsi, ta’lim samaradorligi, psixolog-pedagog hamkorligi, diagnostika, profilaktika, psixokorreksiya, maslahat berish, motivatsiya, ijtimoiy moslashuv, emotsional barqarorlik, ta’lim tizimi**

Abstract. This article examines the importance and effectiveness of psychological services and pedagogical collaboration in the educational process. It

highlights that close cooperation between psychologists and teachers plays a crucial role in the comprehensive development of students within educational institutions. The main areas of psychological services—diagnosis, prevention, correction, and counseling—are analyzed as essential tools for identifying and supporting students' individual characteristics. The study emphasizes that well-organized pedagogical collaboration contributes to students' social adaptation, emotional stability, and increased learning motivation. Furthermore, the article provides practical recommendations for improving psychological services and strengthening cooperation between educators and psychologists. The findings confirm that an integrated approach significantly enhances the effectiveness of the educational and upbringing process.

Keywords: **Educational process, psychological services, pedagogical collaboration, student personality, educational effectiveness, psychologist-teacher cooperation, диагностика (diagnosis), prevention, psychological correction, counseling, motivation, social adaptation, emotional stability, education system**

Аннотация. В данной статье рассматриваются значение и эффективность психологической службы и педагогического сотрудничества в воспитательном процессе. Обосновывается важность тесного взаимодействия между психологом и педагогом для всестороннего развития личности учащегося в образовательных учреждениях. Анализируются основные направления психологической службы — диагностика, профилактика, коррекция и консультирование как важные средства выявления и поддержки индивидуальных особенностей учащихся. В статье подчеркивается, что эффективная организация педагогического сотрудничества способствует социальной адаптации учащихся, повышению их эмоциональной устойчивости и учебной мотивации. Также предлагаются практические рекомендации по совершенствованию психологической службы и укреплению взаимодействия

между педагогами и психологами. Результаты исследования подтверждают, что комплексный подход значительно повышает эффективность воспитательного процесса.

Ключевые слова: **Воспитательный процесс, психологическая служба, педагогическое сотрудничество, личность учащегося, эффективность образования, взаимодействие психолога и педагога, диагностика, профилактика, психокоррекция, консультирование, мотивация, социальная адаптация, эмоциональная устойчивость, система образования**

Kirish. Zamonaviy ta’lim tizimida yosh avlodni ma’naviy-axloqiy jihatdan yetuk inson etib tarbiyalash ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-sentyabrdagi “Xalq ta’limi tizimidagi muassasalarda psixologik xizmat ko‘rsatish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4467-sonli qarori ushbu sohadagi islohotlarning huquqiy asosi bo‘lib xizmat qilmoqda.

Jahon tajribasi tahlili shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan mamlakatlarda (AQSH, Buyuk Britaniya, Finlandiya, Janubiy Koreya) ta’lim va tarbiya jarayoni "maktab-psixolog-oila" zanjiri asosida qurilgan. Xususan, G‘arbiy Evropa ta’lim modelida psixologik xizmat shunchaki maslahat berish emas, balki har bir o‘quvchining individual rivojlanish trayektoriyasini belgilab beruvchi asosiy bo‘g‘in hisoblanadi. YUNESKO va Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti xulosalariga ko‘ra, pedagogik va psixologik xizmatning integratsiyalashuvi o‘quvchilar orasidagi agressiya, depressiya va o‘zlashtirishning pastligi kabi muammolarni 40-50 foizga kamaytirish imkonini beradi. Mazkur xalqaro tendensiyalar ta’lim muassasalarida pedagog va psixolog hamkorligini yangi sifat bosqichiga olib chiqishni taqozo etmoqda. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari shiddat bilan rivojlanayotgan davrda yosh avlod tarbiyasi va ularning ruhiy salomatligini muhofaza qilish masalasi butun dunyo hamjamiyati oldida turgan eng dolzarb muammolardan biriga aylandi. Zamonaviy

ta’lim tizimi nafaqat bilim berish, balki shaxsning psixofiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda uning ijtimoiy moslashuvini ta’minlashni ham maqsad qilgan.

O‘zbekiston tajribasida yoshlar tarbiyasi masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishi sifatida belgilangan. Yangi O‘zbekiston sharoitida amalga oshirilayotgan islohotlar, xususan, "O‘zbekiston – 2030" strategiyasida yoshlarning intellektual va jismoniy salohiyatini oshirish, ularning ruhiy dunyosini sog‘lomlashtirishga alohida urg‘u berilgan[1]. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-sentyabrdagi PQ-4467-sonli [2]hamda sohadagi boshqa me’yoriy-huquqiy hujjatlar maktablarda psixologik xizmat tizimini tubdan isloh qilish, pedagoglar bilan hamkorlikni tizimli yo‘lga qo‘yish uchun huquqiy zamin yaratdi.

Asosiy qism: Tarbiya jarayonida psixologik xizmat va pedagogik hamkorlik masalasi jahon, hamdo‘stlik davlatlari va respublikamiz olimlari tomonidan turli yo‘nalishlarda tadqiq etib kelinmoqda.

Xalqaro darajada : Mazkur muammo G‘arb psixologiyasida asosan shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim va gumanistik yondashuv doirasida o‘rganilgan. Jumladan, K.Rojers va A.Maslou kabi olimlarning ishlarida bolaning ruhiy rivojlanishida pedagogik muhitning ahamiyati yoritilgan[3]. J.Piage tadqiqotlari esa tarbiya jarayonida bolaning kognitiv xususiyatlarini hisobga olishni asoslab bergan.

MDH davlatlari miqyosida: Rossiya psixologiya maktabida I.V.Dubrovina maktab psixologik xizmatining nazariy va amaliy asoslarini yaratib, pedagog va psixologning funktsional vazifalarini aniqlashtirgan[4]. L.S.Vigotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi esa hamkorlikdagi ta’limning metodologik asosi bo‘lib xizmat qiladi.

O‘zbekiston olimlari tomonidan: Respublikamizda ta’lim jarayonini psixologik ta’minlash masalalari M.G.Davletshin tomonidan o‘qituvchi psixologiyasi nuqtai

[1] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O‘zbekiston – 2030 strategiyasini tasdiqlash va uni o‘z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PF-158-son Farmoni.
[2] O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-sentyabrdagi "Xalq ta’limi tizimidagi muassasalarda psixologik xizmat ko‘rsatish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-4467-sonli Qarori.
[3] Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.
[4] Дубровина И.В. Практическая психология образования; Учебное пособие 4-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 592 с.

nazaridan o‘rganilgan [5]. E.G‘oziyev talabalarning psixologik rivojlanish qonuniyatlarini yoritgan bo‘lsa[6], Sh.R.Barotov ta’limda psixologik xizmatning nazariy-metodik asoslarini tizimlashtirgan[7]. Shuningdek, V.M.Karimova ijtimoiy psixologik yondashuv asosida hamkorlik samaradorligini tadqiq etgan.O‘zbekiston ilmiy muhitida tarbiya jarayonida psixologik xizmat va pedagogik hamkorlik masalasi "shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim" va "ijtimoiy-psixologik moslashuv" konsepsiyalari doirasida talqin etiladi.Psixologik xizmat o‘qituvchiga bolaning individual-tipologik xususiyatlarini (temperamenti, xarakteri, iqtidori) ochib beradi, pedagog esa shu ma’lumot asosida ta’lim metodikasini tanlaydi.

Tarbiya jarayonida psixologik xizmat va pedagogik hamkorlik o‘zaro uzviy bog‘liq bo‘lib, ular bir-birini to‘ldiruvchi tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Ta’lim muassasalarida psixologik xizmatning asosiy vazifasi o‘quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini o‘rganish, ularning qobiliyat va qiziqishlarini aniqlash hamda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni oldindan bartaraf etishdan iborat. Pedagog esa ushbu ma’lumotlarga tayangan holda ta’lim va tarbiya jarayonini samarali tashkil etadi.

Psixologik xizmatning samaradorligi, avvalo, uning tizimli va uzluksiz tashkil etilishiga bog‘liq. Bu jarayonda psixolog tomonidan diagnostika, profilaktika, maslahat berish va korreksion ishlar olib boriladi. O‘quvchilarning ruhiy holatini muntazam tahlil qilish orqali ularning stressga chidamliligi, ijtimoiy moslashuvi va o‘quv faoliyatidagi faolligi oshiriladi. Ayniqsa, o‘smirlik davrida psixologik qo‘llab-quvvatlash muhim ahamiyatga ega bo‘lib, bu davrda shaxsning o‘zini anglash jarayoni kuchayadi. Pedagogik hamkorlik esa o‘qituvchi, psixolog, ota-ona va o‘quvchi o‘rtasidagi samarali muloqot va o‘zaro ishonchga asoslanadi. Bunday hamkorlik natijasida ta’lim jarayonida yagona yondashuv shakllanadi. O‘qituvchi va psixologning hamkorligi o‘quvchilarning individual rivojlanish yo‘lini belgilashda

[5] Davletshin M.G. Zamonaviy maktab o'qituvchisi psixologiyasi. – T.: O'zbekiston, 1999. – 30 b.
[6] G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002. 1-2 kitob.
[7] Barotov Sh.R. Ta’limda psixologik xizmat asoslari. – T.: “Istiqlol”, 2006.

muhim rol o‘ynaydi. Masalan, o‘quvchining qiziqishlari va qobiliyatlariga mos ravishda individual ta’lim strategiyalarini ishlab chiqish uning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasini oshiradi. Shuningdek, pedagogik hamkorlikni samarali tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va innovatsion yondashuvlardan foydalanish muhimdir. Interaktiv metodlar, treninglar, psixologik mashg‘ulotlar va guruhiy ishlanmalar o‘quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Bu esa o‘z navbatida sog‘lom psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tarbiya jarayonida psixologik xizmat va pedagogik hamkorlikning samaradorligini oshirish quyidagi omillar bilan belgilanadi:

Birinchidan, o‘quvchilarning psixologik xususiyatlarini muntazam ravishda o‘rganib borish zarur. Psixologik diagnostika natijalari o‘qituvchilarga o‘quvchilar bilan ishlashda muhim metodik asos bo‘lib xizmat qiladi. Diagnostika natijalari asosida o‘quvchilarning individual rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish mumkin.

Ikkinchidan, psixolog va o‘qituvchilar o‘rtasida doimiy axborot almashinuvini yo‘lga qo‘yish muhimdir. Bu o‘quvchilarning xulq-atvori, o‘qishga munosabati va ijtimoiy faolligini to‘g‘ri baholash imkonini beradi. Shuningdek, o‘quvchilarda yuzaga keladigan muammolarni o‘z vaqtida aniqlash va bartaraf etishga yordam beradi.

Uchinchidan, ota-onalar bilan hamkorlikni yo‘lga qo‘yish psixologik xizmat samaradorligini oshirishning muhim shartlaridan biridir. Ota-onalar bilan olib boriladigan suhbatlar, seminarlar va maslahatlar orqali o‘quvchilarning oiladagi tarbiya sharoiti o‘rganiladi hamda zarur tavsiyalar beriladi. Oila va maktab hamkorligi o‘quvchining shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi.

To‘rtinchidan, tarbiyaviy tadbirlarni psixologik jihatdan asoslangan holda tashkil etish zarur. Bunday tadbirlar o‘quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo‘lishi, ularning qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda rejalashtirilishi lozim. Bu esa o‘quvchilarning tarbiyaviy tadbirlarga faol ishtirok etishini ta’minlaydi.

Beshinchidan, psixologik maslahat va korreksion ishlarni tizimli ravishda olib borish muhimdir. Individual va guruhiy maslahatlar o‘quvchilarning psixologik muammolarini hal etishga yordam beradi. Shu bilan birga, korreksion mashg‘ulotlar o‘quvchilarning xulq-atvoridagi salbiy holatlarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Tarbiya jarayonida psixologik xizmat va pedagogik hamkorlikning samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega. Interfaol metodlar, trening mashg‘ulotlari va psixologik o‘yinlar o‘quvchilarning faolligini oshiradi hamda ularning mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Bu esa o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Xulosa. Ta’lim-tarbiya jarayonida psixologik xizmat faqatgina tashxis qo‘yish bilan cheklanmay, balki o‘quvchilarning intellektual hamda emotsional rivojlanishini qo‘llab-quvvatlovchi uzluksiz tizim sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, pedagogik hamkorlik o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro ishonch, hurmat va umumiy maqsadlarga asoslangan ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.Mazkur jarayon samaradorligini oshirish uchun psixologik xizmatni ta’lim tizimi bilan uyg‘un holda tashkil etish zarur. Ayniqsa, o‘smir yoshidagi o‘quvchilar bilan ishlashda nafaqat maktab jamoasi, balki ota-onalar bilan hamkorlikni kuchaytirish muhim hisoblanadi. Shu asosda, maktab psixologi va pedagoglar o‘zaro hamjihatlikda faoliyat olib borib, o‘quvchilarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qilishi lozim. Psixologik xizmat ta’lim jarayonida muhim rol o‘ynaydi va u o‘quvchilarning aqliy hamda hissiy rivojlanishiga yordam beradi. O‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasida ishonch va hamkorlik bo‘lishi kerak. Shuningdek, yaxshi natijaga erishish uchun maktab, psixolog va ota-onalar birgalikda ishlashi muhim. Shu yo‘l bilan o‘quvchilarning rivojlanishi samaraliroq bo‘ladi. Psixologik xizmat ta’lim tizimida o‘quvchilarning rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashga xizmat qiladi. U faqat tekshiruv emas, balki bolalarning o‘qish va tarbiyadagi holatini yaxshilashga yordam beradigan jarayondir.

O‘qituvchi, psixolog va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik kuchli bo‘lsa, o‘quvchilarning natijalari ham yaxshilanadi. Shu sababli, barchaning birgalikdagi ishlashi juda muhim hisoblanadi.Maktabdagi psixologik xizmat o‘quvchilarning ruhiy va aqliy rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. U ta’lim jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi.O‘quvchilarning yaxshi o‘qishi uchun o‘qituvchilar, psixologlar va ota-onalar bir maqsadda ishlashi kerak. Hamkorlik kuchli bo‘lsa, natija ham yuqori bo‘ladi.Ta’lim jarayonida psixologik yordam o‘quvchilarning shaxs sifatida shakllanishida muhim ahamiyatga ega. Bu xizmat ularning o‘qishdagi faolligini oshirishga xizmat qiladi.Maktab va ota-onalar o‘rtasidagi hamkorlik mustahkam bo‘lsa, o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlash yanada samarali bo‘ladi. Shu orqali yaxshi natijalarga erishish mumkin va psixalogik xizmat jarayoni yanada samarali boladi .

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi "O‘zbekiston – 2030 strategiyasini tasdiqlash va uni o‘z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PF-158-son Farmoni.

2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 30-sentyabrdagi "Xalq ta’limi tizimidagi muassasalarda psixologik xizmat ko‘rsatish tartibini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida"gi PQ-4467-sonli Qarori.

3.Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека. – М.: Прогресс, 1994. – 480 с.

4.Дубровина И.В. Практическая психология образования; Учебное пособие 4-е изд. – СПб.: Питер, 2004. – 592 с.

5.Davletshin M.G. Zamonaviy maktab o'qituvchisi psixologiyasi. – T.: O'zbekiston, 1999. – 30 b.

6.G‘oziyev E.G‘. Umumiy psixologiya. Toshkent. 2002. 1-2 kitob.

7.Barotov Sh.R. Ta’limda psixologik xizmat asoslari. – T.: “Istiqlol”, 2006.